

GAUGUIN : D'où venons-nous ? Que sommes-nous ? Où allons-nous ?

POMOGÁTS BÉLA

Magyarország arca

Az országarculat alakításának stratégiája

Az ország arculatát maga a történelem alakítja, pontosabban az, hogy a nemzet miként válaszol a történelem nagy kihívásaira. Akkor lesz az országnak jó hírneve és akkor fog kellő megbecsülést szerezni a nemzetek közösségében, ha gazdaságilag hatékonyan működik, valóra váltja a nyugati demokráciák eszményeit, eleget tesz a jogállamiság követelményeinek, és polgárai számára szabadságot, biztonságot, jólétet és kultúrát teremt. Az ország arcualakításának külpolitikai stratégiáját ezért a belpolitika megfelelő alakításával kell megalapozni: a jól működő gazdaság, a biztos alapokra épített jogállam és a fejlett kultúra lehet garanciája annak, hogy országunkról kedvező kép alakuljon ki a nagyvilágban, a nemzetközi politikai és kulturális élet fórumain.

A belső stabilitás és a demokratikus fejlődés biztonsága mellett mindazonáltal szükség van arra is, hogy megfelelő szellemi és gyakorlati munka segítse a kedvező országkép megjelenítését. Azt, hogy a külföldi közvélemény felismerje ennek az „imázsnak” a valóságos értékeit. Egy ország arculatának megtervezése azonban sohasem lehet politikai kampányok dolga, ellenkezőleg, igen átgondolt és következetes munkára kell épülnie. A valóban kívánatos „imázsépítést” és „arucattervezést” következetes és okos stratégiai alkotó, tervező munkának kell előkészítenie. Ennek a munkának kell felmérnie a jelen állapotot, ennek kell számot vetnie a közelebbi és távolabbi elődök mulasztásaival, torzításaival, és ennek kell józan pontossággal meghatároznia a követendő célokat, valamint az érdekekben elvégzendő feladatokat.

Bizonyos, hogy egy ilyen hosszú távon érvényesülő stratégia (rövidtávú stratégiához hozzá sem érdemes kezdeni!) csakis a minél szélesebb körű társadalmi és politikai konszenzus eredménye lehet. A magyarság helyzetének, törekvéseinek és érdekeinek külföldi megjelenítését sohasem szabad párt- és csoportérdekeknek kiszolgáltatni, már csak azért sem, mert a többpárti demokráciában a választók akarata leválthatja a kormányzó pártokat, és más pártokat állíthat a helyükre. Az ország arculatának a gondozása és felmutatása ugyanakkor a politikai intézmények egyetemes feladata, a pártpolitikák és pártérdekek fölött helyezkedik el. Kialakításában mindig az egyetemes nemzeti érdekeknek, következésképp egy pártok fölött érvényesülő össznemzeti stratégiának kell örködni. A nemzeti „imázs” kialakítása nem kerülhet politikai karrierérdekek ör-

vényei közé, mert különben nem hogy elérné célját, hanem ellenkezőleg, az ország hitelének és nemzetközi súlyának csökkenéséhez vezet. Éppen az 1989-es történelmi változások után kezdeményezett „imázsalkítások” látványos kudarca mutatja, hogy az egyéni vagy csoportérdekeknek kiszolgáltatott „arcuattervezés” általában erőtlen propagandakísérletek áldozata lesz, és nem vezet eredményre.

Ezért a kormányhivatalok, különösen a külügyi és művelődésügyi apparátus összehangolt munkája mellett szükség van arra, hogy az ország külföldi arcuaterének kialakításán a civil társadalom intézményei: az egyházak, az egyetemek, a tudományos műhelyek, a különféle értelmiségi szövetségek dolgozzanak. Szót kell érteni eközben az értelmiség véleményformáló csoportjaival és személyiségeivel, mindenekelőtt a tudományos, irodalmi és művészeti élet külföldön is megbecsült képviselőivel. Az „imázsalkítás” műveleteit nem szabad kiszolgáltatni azoknak a küzdelmeknek, amelyek a szellemi élet kormánypárti és ellenzéki, konzervatív és liberális csoportjai között zajlanak. Egy szersmind mozgósítani kell a nyugati világban élő magyar értelmiséget, méghozzá ennek az értelmiségnek azokat a csoportjait és képviselőit, amelyek és akik véleményüket képesek megszólaltatni a befogadó ország gazdasági, politikai és kulturális fórumain, javaslataikat el tudják juttatni a döntéshozó intézményekhez. Ezek a csoportok, mind Nyugat-Európában, mind Észak-Amerikában igen sokat tehetnek a magyarság jó hírnevének megalapozásáért. Kezdeményezéseiket mindenképpen támogatni kell, munkájukat össze kell hangolni az itthon fellépő törekvésekkel.

Az ország és a magyarság külföldi képének formálása, következőképp érdekeinek képviselete sohasem lehet a propaganda tárgya: manapság még a legügyesebb propagandán is átlát a sajtó és a közvélemény, különösen a nyugati világban, ahol a társadalomnak erős immunitása van mindenféle propagandisztikus kampánnyal és tevékenységgel szemben. Ezért valódi értékeinket, mindenekelőtt a régi és az új magyar kultúra nemzetközileg is hiteles értékeit kell felmutatnunk a nagyvilág előtt. A magyar tudományosság, az irodalom, a zene, a festészet, az építészet és a népművészet maradandó értékei, valamint az őket hitelesen bemutató kulturális diplomácia sokkal eredményesebben építheti jóhírünket, mint akármilyen kormányzati propagandahivatal. Ugyanez mondható el az ország valódi turisztikai értékeiről: a magyar táj, a történelmi városok, a falusi népművészet emlékei, valamint a magyar konyha, a magyarországi szórakozási és sportolási lehetőségek hiteles bemutatása mindenképpen hozzátartozik kulturális diplomáciánkhoz és az ország külföldi „imázsának” építéséhez.

A magyarság torzképei

Arra kellene törekedni, hogy a magyar művelődés nagy értékeinek, illetve a magyar történelem eseményeinek ismerete megfelelő súllyal és módon legyen jelen a nyugati világ kulturális fórumain: a nagy könyvtárakban, a múzeumokban és a kézikönyvekben. Mert bizony, aki ezeken a területeken valamennyire is járatos, elszomorító tapasztalatokról tud számot adni. A nagy nyugati enciklopédiák jórésze a régi Magyarország történetét illetően súlyos tájékozatlanságot árul el. Így a történelmi Erdélyt általában mint román államalakulatot mutatja be, mintegy meghosszabbítva visszafelé a történelmi múltban az 1918 után kialakult nagy-román államszerkezetet. Hírneves magyar festőket németekként vagy szlovákokként tart számon, néprajzi múzeumokban románként jelenítenek meg jellegzetesen magyar (székely) erdélyi népviseletet. A magyar

és a nemzetközi tudományos műhelyek kapcsolatainak építése során ügyelni kellene arra, hogy a külföldi partner megfelelő történelmi, művelődéstörténeti információk birtokába jusson, és a nagyvilággal ismerkedő magyar értelmiségieknek figyelmeztetnie kellene a meglátogatott intézményeket a tapasztalt tévedésekre, torzításokra.

Legutóbb R. Várkonyi Ágnes beszélt a Magyar Tudományos Akadémián rendezett *A magyarsággép és történeti változásai* című tudományos konferencián arról, hogy a régebbi európai történetírók, így a 16. és 17. század fordulóján működő Giovanni Botero világtörténelmi összegzése jóval nagyobb teret szenteltek Magyarországnak és Erdély történetiájának, mint a legújabb angol és francia történetírók. Davies Norman hatalmas összefoglalása az európai történelemről vagy Jean-Baptiste Duroselle munkája az európai népek történetéről szinte alig tesz említést a magyar történelem eseményeiről. Így főként a honfoglaló és kalandozó magyarok Európa-ellenes támadásairól esik szó, Mátyás király mint román származású uralkodó kap szerepet, akinek Corvinait szétszóródni hagyták a műveletlen magyar nemesek (eddig úgy tudtuk, hogy Buda török kirablásának lettek az áldozatai), és nem esik szó a magyarság törökellenes harcairól, az erdélyi fejedelemségről, sem a magyarországi felvilágosodásról, a reformkorról, az 1848-as jobbagyfelszabadításról, vagy éppen Széchenyi Istvánról, igaz, hogy az európai zenetörténetet összefoglaló fejezetből hiányzik Bartók Béla neve.

A magyarságról kialakított kép hagyományosan hiányos és torzított, esetenként kifejezetten rosszindulatú. Eckhardt Sándor nagy tanulmánya: *A magyarság külföldi arcképe* (a Szekfű Gyula által szerkesztett, 1939-ben megjelent *Mi a magyar?* című kötetben) vet számot azokkal a tévedésekkel és torzképekkel, amelyek a magyarságról a nyugati világban ezer esztendő leforgása alatt kialakultak. „A magyarság nyugati rossz hírnevét a honfoglalás utáni hadjáratok alapozták meg – kezdi tanulmányát. – De az az arckép, amely a magyarokról ekkor kialakul, sajátos módon nem a tapasztalaton, hanem tudáلكos írói véleményeken nyugszik.” Valóban, a középkori szerzők szívesen festettek mitikus képet az általuk kevésbé ismert népekről, illetve azokról a népekről, amelyeket a népvándorlás sodort keletről Európába. Így a magyarokat is általában a hunok és az avarok leszármazottainak tekintették, és a velük szemben kifejlődött történelmi ellenszenvet érvényesítették a magyarság ábrázolása során. A hun-magyar rokonság elmélete ugyanis nem magyar, hanem nyugati forrásokból származik, ezeknek a forrásoknak a hiedelmeit vette át Kézai Simon, midőn krónikájában népszerűvé tette ezt az elméletet.

A középkor korai századaiban a magyarságról igen kedvezőtlen képet rajzoltak a nyugati krónikások, ekkor terjedt el az a rosszindulatú rágalom, miszerint a honfoglaló magyarok nyers húst ettek és embervért ittak, sőt kannibálok voltak. Ennek a rágalomnak egy későbbi következménye egy Walkenaer nevű francia író egyébként téves szószármaztatása, aki a francia népmesékben előforduló emberevő szörny nevét: „Ogre” a magyarok ófrancia elnevezéséből: „Hongre” eredeztette. (A szó különben a latin „orcus”, azaz „alvilág” szóból származik.) Később, miután a nyugati világ megismerte a magyar szenteket, elsősorban Szent István és Szent Erzsébet történetét, illetve a Magyarországon átvonuló keresztetek személyes tapasztalatokat szereztek az ország lakosairól, sokat javult a korábbi kép, sőt a török időkben Magyarországot már mint a keresztény Európa „védőpajzsát” és a civilizáció „bástyáját” emlegette a nyugati irodalom. (Igaz, erre a megtisztelő szerepre tartottak igényt a lengyelek, a románok és a németek is!)

A magyarságról kialakult nyugati kép a 18. században kezdett ismét kedvezőtlenre változni, midőn a nyugatról érkező utazók, diplomaták és írástudók az ország viszonylagos elmaradottságát tapasztalták. Valójában nem is lehetett volna elvárni azt, hogy a másfélszáz éves török hódoltság és az állandósult háborúk után az ország megfeleljen a jóval fejlettebb nyugati régió elvárásainak. A 18–19. századi magyarságképet mégsem csupán a magyarság valóságos civilizációs viszonyai szabták meg, hanem a jól szervezett császári propaganda is, amely a magyar népet és a nemességet született rebellisnek tekintette, és szívesen elevenítette fel a régi időkbeli megmaradt sztereotípiákat, amelyek a magyarokat megbízhatatlan és elvadult lázadóknak állították be. Ekkoriban terjedt el rólunk a nyugati világban az a hiedelem is, hogy tulajdonképpen cigányok vagyunk. Ennek a hiedelemnek a kialakításában az egyébként magyarbarát Lenau és egy alighanem félreértett Liszt Ferenc-könyv (*Des Bohémiens et de leur musique en Hongrie*, Paris, 1859) jeleskedett, ekkor gyökeresedett meg nyugaton az a tévképzet, hogy a magyar népzene igazából cigányzene, és a magyarok temperamentumos viselkedésének a cigányságnál lehet keresni az eredetét.

A főként német és osztrák körökben terjedő téveszmék ellen többen is próbáltak tiltakozni, például Czvittinger Dávid és Bod Péter azért állították össze az első magyar könyvészeteket, az első hazai irodalomtörténeti műveket, hogy bizonyítani tudják: a magyarságnak gazdag irodalmi hagyománya van, a kultúrátlanságáról terjesztett mesék ezért megalapozatlanok. A nyugati közvéleményben elterjedt képzetekkel mindazonáltal igen nehéz volt megküzdeni: a szenvedélyes, elvadult és műveletlen pusztai magyar torzképe szinte a legutóbbi időkig ott kísértett a nyugat-európai közvéleményben, és ezt a képzetet még a külföldre került magyarok vagy a Magyarországra látogató jó szándékú külföldiek sem tudták megrendíteni.

Ez a képzet még olyan kiváló szellemekre is hatott, mint a német realista regényirodalom nagy mestere: Theodor Fontane, akinek egyik művében mint jellegzetes magyar figura egy gróf Petőfy nevű főnemes szerepel, akinek ispánja viszont a Toldy névre hallgat. Ezek után nem lehet csodálkozni azon, hogy egy Jules Claretie (1840–1913) nevű, mára joggal elfeledett francia regényíró *Le prince Zilah* (1884) című művében egészen hajmeresztő képet ad a magyarok országáról, történelméről és szokásairól.

Érdemes felidézni Eckhardt Sándornak e rémgregényt ismertető szavait: „Legjellemzőbb eset Claretie-é, aki »Le prince Zilah« címmel regényt írt egy Zilah András nevű magyar hercegről, akiben egyesítette mindazt, amit ebben a barátságos liberális romantikus korban a magyarokról tudtak. (Ő is járt nálunk és könyvét budapesti emlékek szánta.) Ez a fényesen költekező, atillában járó és kalpagot viselő mágnás, kinek őse 1566-ban esett el Mohácsnál Hanksa nevű felesége mellett, jelen van, mikor apja 1849-ben hősi halált hal a csatatéren, miközben a cigányok rázendítenek a Rákóczi-indulóra. Ott a holttest mellett eszébe jut a »csárda« (= csárdás?) legendája, hogyan táncoltak a foglyul ejtett magyar lányok a törökök ostorcsapásai alatt. A száműzetésbe vonuló fiatal gróf Velencében egy olasz grófnő palotájában ismerkedik meg egy Laszlo Marsa nevű cigánylánnyal, akiben a kifinomult párizsiasság vegyül »bizonyos gögös vadsággal«. Cigány anyját, akit Tisza Laszlonak hívtak (!) egy garázda orosz herceg rabolta el az 1849-iki dúlás közben és e házasságból született Marsát titokban nagy magyar honleánynak nevelte. Párizsban kisbéri lovakat hajt és Bundás és Duna nevű dán agarak futnak kocsija mellett. Ősi emlékek ébrednek a Zilah Andrásba szerelmes Marsában, mikor egy uszályrakomány cigánnyal találkozik: »Látomásában elképzei a pusztában

toborozó rongyos cigányokat, a végtelen síkot, a levendula és a zanót illatát és a csillagos ég alatt húzott dalokat». Claretie párizsi regényt ír a cigánylány életéből, ahol hemzsegek az értelmükből kiforgatott nevek. Marsa végül is boldogtalan szerelmében megőrül, majd cigányok muzsikája mellett húnyja le a szemét, akik azt a nótát húzzák, hogy: »Csak egy kislány van a világon«...

Ennyit arról, hogy „képünk a világban” milyen görbe tükrökben (is) jelentkezik.

Az „imázsalakítás” feladatai

A külföldre irányuló kulturális tájékoztatásunk bizony ma is sok kívánnivalót hagy maga után. Ebben a tekintetben igen fontos eredményt jelent az Erdély történetéről közreadott egykötetes kézikönyv német, angol és francia nyelvű változata, ugyanakkor megállapítható, hogy nemzeti történelmünk hiteles bemutatásának érdekében még mindig jóval kevesebb anyagi és szellemi erőfeszítést teszünk, mint szomszédaink, akik igen nagy pénzügyi ráfordításokkal jelentik meg a nyugati világban nemcsak valóságos történelmi és kulturális értékeiket, hanem mitikus történelmi képzeteiket is, és ennek során nem fukarkodnak a magyarság vagy más közép-európai nemzetek történelmi múltját hamis tükrökben ábrázoló művek kiadásával sem. Miközben nekünk alig vannak olyan idegen nyelvű kiadványaink, amelyek a német, az angol és a francia történet-tudósokat eligazítanák, nagy bőségben jelennek meg a nyugati nyelveken olyan román és szlovák kiadványok, amelyek a magyar történelemről torzképeket festenek, mint láthattuk, nem eredménytelenül. Köznapi tapasztalat, hogy a közép-európai régió nemzeteinek történetéről minden nemzeti tudomány másfajta képet rajzol. Szükséges lenne ezért ezeket az ábrázolásokat – józan és méltányos eszmecesterék során – egymáshoz közelíteni.

A nyugati világ jóval kevésbé ismeri a magyar történelmet, mint más közép-európai nemzetek történetét, illetve nem egyszer csak azokat a torzképeket ismeri, amelyeket az elmúlt száz esztendő román, szlovák és délszláv nacionalista történetírása rajzolt, például a régi Magyarországról, amely ennek a történetírásnak a felfogása szerint évszázadokra visszamenően elnyomó állam, úgymond a „népek börtöne” volt. Kétségtelen, hogy az 1867-es kiegyezés utáni magyar nemzetiségi politikát megterhelték a nemzeti kisebbségek szabadságát korlátozó intézkedések, egyébként az osztrák-magyar kiegyezést létrehozó Deák Ferenc vagy Eötvös József és az 1868-as demokratikus szellemben készült nemzetiségi törvény szándékai ellenére. A régi Magyarország mégsem volt a nemzeti türelmetlenség földje, amit az is bizonyít, hogy mind az erdélyi románok, mind az észak-magyarországi szlovákok, mind a dél-magyarországi szerbek gazdasági és kulturális téren folyamatosan gyarapodtak, és létszámuk is növekedett. Emellett a közép-európai nemzeti kultúrák igen sok történelmi szerepet játszó intézménye: az újvidéki szerb színháztól kezdve a Matica Slovenskán keresztül a budai román nyomdáig a régi Magyarországon tevékenykedett.

A kiegyezés után végbemenő széleskörű polgárosodás nemcsak a magyarokat, hanem az ország más nyelvű lakosait is érintette. Talán történelmünk e korszakának a megítélésében kell számolnunk a legtöbb tudatos torzítással és téves beidegződéssel, minthogy a békecsináló hatalmaknak mind az első, mind a második világháború után érdeke volt, hogy Magyarországot kedvezőtlen színben tüntessék fel, a magyarságot a közép-európai régió „bűnbakjának” tegyék meg, és a magyar állam történetéről torzképet fessenek.

A román és a szlovák irodalom is többnyire torzító tükörben ábrázolta a 19. századi Magyarország életét. A különben magyar származású szlovák költő, Pavel Országh-Hviezdoslav, aki magyar versekkel kezdte írni pályáját, mindig élesen szembeállította a tisztalelkű, szorgalmas és becsületes szlovák parasztot és a gőgös, hatalmaskodó, műveletlen magyar urat. Még élesebb volt ez a szembeállítás Jozef Gregor-Tajovsky regényeiben, a szerző különben az első világháború idején az oroszokhoz szökött és a Cseh Légión alezredese lett.

Hasonló képeket rajzolt a magyarságról a századvég és századelő román irodalma, így a különben is radikálisan nacionalista Eminescu költészete, Ion Slavici regényei és főként Octavian Goga színművei és publicisztikája, ez utóbbi az első világháború előtt Bukarestbe távozott és egyike volt azoknak a román politikusoknak, akik a közvéleményt arra bíztatták, hogy a román hadsereg támadja meg Magyarországot és foglalja el Erdélyt. Valamennyien ázsiai barbár népek mutatták be a magyarokat, akik ezer esztendő alatt sem tudtak az európai civilizációhoz szelídülni, nyelvük maga is különös vadságról tesz tanúságot, ez a nyelv Eminescu szerint a német nyelv egy változata, mások szerint pedig olyan, akár a „lovaké” („limba cailor”). Ezek után nem lehet csodálkozni azon, hogy a szlovák és a román iskolai tankönyvek is a hagyományos torzképeket festik újra meg újra, midőn a magyarságról, a magyar történelemről beszélnek.

Éppen ezért fontos volna történelmünket úgy bemutatni, mint egy hosszú évszázadokon keresztül fennmaradt és életképesnek bizonyult közép-európai integráció történetét, amely integráció néhány kisebb történelmi korszaktól, így a 19. század végi, 20. század eleji magyarosítási politikától eltekintve igazából nem nyomta el a Kárpát-medencében élő nem-magyar népek kultúráját és nemzeti identitását. Ellenkezőleg, teret engedett annak, hogy ez a nemzeti identitás kifejlődjék, hiszen a szlovák és részben a román és a szerb nemzeti kultúra bölcsője a régi Magyarországon ringott, amely egyformán hazát adott magyaroknak és nem-magyaroknak, s mint ilyen, az európai multikulturális és interetnikus hagyományok egyik (ma is figyelemreméltó!) letéteményese és műhelye volt.

Ugyancsak fontos volna az, hogy mindig kellő megvilágításban mutassuk be a nagyvilág számára történelmünk európai hagyományait és az európai történelmet jótékonyan befolyásoló erőfeszítéseinket. Így a középkori Magyarország szerepvállalását az európai civilizáció és a keresztény kultúra elterjedésében és gazdagításában, a magyarság folyamatos önfeláldozó küzdelmét az európai kultúra védelmében a keletről érkező inváziókkal szemben, a magyar függetlenségi hagyományokat, amelyek az európai szabadságeszmények érvényesülését szolgálták az erdélyi fejedelmek, II. Rákóczi Ferenc és az 1848–1849-es magyar szabadságharc küzdelmei során. Igen fontos, hogy hasonló megvilágítást kapjon az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc önfeláldozó küzdelme, illetve politikai és szellemi öröksége. Ezt az önfeláldozó küzdelmet és a küzdelem világtörténelmi jelentőségét annak idején az egész európai értelmiség elismerte.

Szeretném felidézni azokat az emlékezetes szavakat, amelyeket Albert Camus írt le annak idején: „A legázolt, bilincsbe vert Magyarország többet tett a szabadságért és igazságért, mint bármelyik nép a világon az elmúlt húsz esztendőben. Ahhoz, hogy ezt a történelmi leckét megértse a fülét betömő, szemét eltakaró nyugati társadalom, sok magyar vérnek kellett elhullnia – s ez a vérfolyam most már alvad az emlékezetben. A magára maradt Európában, csak úgy maradhatunk hívek Magyarországhoz, ha soha és sehol el nem áruljuk, amiért a magyar harcosok életüket adták, és soha, sehol – még

közvetve sem – igazoljuk a gyilkosokat. Nehéz minékünk méltónak lenni ennyi áldozatra. De meg kell kísérelnünk, feledve vitáinkat, revideálva tévedéseinket, megsokszorozva erőfeszítéseinket, szolidaritásunkat egy végre egyesülő Európában.”

Az „imázsalkítás” politikája nyugaton és keleten

Magyarország nemzetközi (európai) „imázsának” voltak igen kedvező történelmi korszakai, ezek azonban, sajnálatosan, csak rövid ideig tartottak. És valljuk meg, a múlt századvég vagy a két világháború közötti korszak hivatalos Magyarországa a maga „feudális” rekvizitumaival is meglehetősen elidegenítően hatott a nyugati polgári közvéleményre, amelyet egy demokratikus ország és kormányzat könnyebben a maga oldalára tudott volna állítani. Az ország szociális feszültségei és restaurációs politikája, valamint az a szimbólumrendszer, amely mindezzel együtt járt, nem voltak alkalmasak arra, hogy a nyugati demokráciák teljes rokonszenvvel tekintsenek a magyarságra.

A nyugati világ, legalábbis a franciák, angolok, amerikaiak – és a mi sorsunkat meghatározó döntéseket eddig ők hozták – ugyanakkor többnyire tájékozatlanok voltak és maradtak a magyar és közép-európai történelemben, a Kárpát-medence és a közép-európai térség néprajzi viszonyaiban. Ez a tájékozatlanság nem zavarja őket téves és hibás döntéseikben sem. Párizsból nézve már egybemosódik Szlovákia és Szlavónia, Budapest és Bukarest, New Yorkból nézve pedig már alig lehet különbséget találni csehek és szlovákok, szerbek és horvátok között. A jugoszláviai népek tragédiája: a boszniai háború iszonyatos története éles fényvel világított rá ennek a tájékozatlanságnak a méreteire és következményeire.

A nyugati világban ezért a magyarság „image”-a is felettébb bizonytalan. Összekeverednek e tekintetben a különböző képzetek. Beszélnek arról, hogy a magyarság hősiessen állott ellen a török invázióknak, ámbar ez, például éppen a franciák szemében, nem feltétlenül érény, minthogy a mindenkori török szultán, a német császár ellenségeként, a mindenkori francia király szövetségese volt. Tudnak arról, hogy Rákóczi, ő már a franciák szövetségeseként, függetlenségi háborút vezetett, a száműzött fejedelemnek azonban, például Saint-Simon herceg vitriolos emlékiratai következtében, nincs igazán „jó sajtója” francia földön. Annak idején Párizsban lelkesedtek az 1848-as magyar forradalomért, a hatvanhetes kiegyezés után mégis sikerült elterjeszteni rólunk, hogy erőszakos nemzet vagyunk, amely elnyomja az országában élő kisebbségeket, és az akkor ősellenségnek számító poroszok leghűségesebb szövetségese.

A franciák, az angolok és kivált az amerikaiak „magyarságképe” nem eleve ellenséges, inkább közömbös és bizonytalan. Tudhatjuk, hogy a közép-európai régióban a francia politika inkább támogatta a románokat, a szerbeket és a cseheket, az angol lengyeleket és a cseheket, az amerikai pedig egyszerűen tanácstalanul állott a népek és kultúrák e zavarba ejtő mozaikja előtt. Az amerikai politikai gondolkodás – saját történelmi tapasztalatai következtében – egyszerűen elképzelhetetlennek tartotta, hogy az „állam” és a „nemzet” fogalma lényegét tekintve ne fedné egymást. Az amerikai „olvasztótégely” doktrínájára épülő szemlélet a legutóbbi időkig képtelen volt elfogadni azt, hogy a nyelvterület és az államterület ne legyen azonos.

A nyugati magyar „image”-t ilyen módon hagyományosan az ismerethiány, a bizonytalanság és a közömbösség formálta: geopolitikai problémákat okoztunk, ez ide-

gesítőleg hatott, de nem voltunk túlságosan fontosak, ez közönyhöz vezetett. Ugyanakkor a magyarság nyugati hírért az a kép is befolyásolta, amelyet a közép-európai térség népei és kormányai, különösen szomszédaink alakítottak ki rólunk, és nem minden leleményesség nélkül közvetítettek nyugatra, terjesztettek el nyugaton.

Általánosságban meg lehet állapítani, hogy ha a nyugat-európai (francia, angol) és amerikai képünket az ismerethiány, a bizonytalanság és a közömbösség alakította, szomszédaink magyarképe nagyrészt azoknak a nemzeti és történelmi mitológiáknak a jegyében alakult, amelyeket ezek a szomszédok: a románok, a szlovákok, a szerbek formáltak meg önmagukról, saját geopolitikai törekvéseik megalapozására. A magyarságról kialakult kép ezeknél a nemzeteknél, elsősorban a mindenkori hatalmon lévő csoportok esetében, a regionális szerep megalapozását, a területfoglaló törekvéseket, illetve a megszerzett területek megtartását és az elért hódítások politikai konszolidálását szolgálta. Ilyen módon a nemzeti mitológiák szerves része volt, és konfrontációs jelleggel alakult, vagyis a magyarsággal szemben kialakított bizalmatlanságot, esetleg gyűlöletet erősítette.

Ebben a vonatkozásban mind a román, mind a szlovák nemzeti mitológia magyarellenes jelleget öltött, és az erdélyi románok, valamint a felvidéki szlovákok előjogait kívánta történetileg megalapozni. A román nemzeti mitológiának az úgynevezett „dák-román kontinuitás” elmélete áll a tengelyében, amely szerint a román etnogenezis Erdélyben, az egykori Dáciában történt, ahol az őslakó dákok és a behatoló rómaiak egyesülése révén jött létre a román etnikum. Hasonló jelenségekkel lehet találkozni a szlovák történetírásban és nemzeti mitológiában, midőn a szlovák nacionalizmus mai ideológusai arról beszélnek, hogy a szlovák államiság az úgynevezett nagymorva birodalom utódának szerepét tölti be és az ősi szlovák nyelvterület magában foglalja a mai Magyarország nagy részét.

Mindennek, akár román, akár szlovák vonatkozásában, elsőrendűen magyarellenes éle van, minthogy az erdélyi és felvidéki magyarságot történeti érvek segítségével kívánja másodrendű helyzetbe hozni, beszívargó vándornépséggé vagy erőszakos ázsiai hordaként megbélyegezni, és végül asszimilálódásra kényszeríteni. A történelem valószínű eseményeire, folyamataira épülő magyar nemzeti kép és önkép kialakítása és külföldi bemutatása már csak ezért is fontos volna – ennek érdekében kellene új és hatékony stratégiát kialakítani.

Ennek az arculatformáló stratégiának, nem ugyanazon a módon, részben a közép-európai régió jövőjét is hatalmukban tartó nyugati országok, részben a régióban élő kisnemzetek: a szomszédok felé kellene fordulnia. Szomszédainkkal hosszú távon mindenképpen békét kell kötnünk, és ki kell alakítanunk az együttélés köznapi gyakorlatát. Ezt a békekötést az úgynevezett „alapszerződések” nem érhették el, márcsak annak következtében sem, hogy például Szlovákia vonatkozásában végrehajtásuk elmaradt, sőt a magyar nemzeti kisebbség a szerződés aláírása óta rosszabb helyzetbe került. Románia esetében pedig talán most fognak bekövetkezni azok a politikai és mentális változások, amelyek az alapszerződés végrehajtását lehetővé teszik. A közép-európai régióban így most a kulturális és „népi” diplomáciának lehet igazán fontos szerepe abban, hogy a magyarságról kialakított igen kedvezőtlen kép számunkra előnyösen alakuljon át.

A nyugati világban ezzel szemben viszont talán a politikai tervezésnek és tevékenységnek van igazán jelentősége. A magyarság külföldi képének formálásában mindig az

játszott elsőrendű szerepet, hogy az európai nagyhatalmaknak, mindenekelőtt Franciaországnak és Nagy-Britanniának miként alakultak a világpolitikai érdekei. Nem a mi értekeink és érdemeink alakították ezt a képet, hanem ezek a nagyhatalmi érdekek, miként ezek tették lehetővé a román, a cseh, a szlovák vagy a szerb „imázs” kedvezőbb megjelenítését, megítélését is. Már Eckhard Sándor idézett tanulmánya is arról beszélt, hogy nemzetközi megítélésünkben mindig politikai háttere volt: „ez a kép majdnem mindig a politikai helyzet függvénye. A középkorban a magyarság és a Nyugat közti ellentétek alakították ki a mindjobban halványuló ellenszenvet, majd meg a török veszedelem adott hírt Európának a »védőbástyáról«. Az újkorban, míg az abszolutizmus ellen vívtuk önvédelmi harcunkat, a magyarság volt a szabadság katonája, hősi, nemes nemzet, mely fölényesen pazarolja vérért a közös eszményekért, de mindjárt elnyomó zsarnok, élősd, mihelyt a német kispolgár imperializmusával, a pánszlávizmussal vagy dákoromanizmussal találja magát szemben.”

Igazából ma sincs ez másként. Magyarország külföldi arculatát mindenekelőtt most is a szabja meg, hogy érdekeink egybeessenek a nagyhatalmak érdekeivel, s ha ez bekövetkezik, akkor maguk a nagyhatalmak gondoskodnak majd arról, hogy képünk a világban kedvezőbb legyen. A nagyhatalmak közép-európai érdekei ma a stabilitás, a kiszámíthatóság, a törvényesség, a demokratikus jogállam érvényesülését kívánják meg. Ha tehát javítani kívánjuk külföldi „imázsunkat” gazdasági, politikai, ezen belül külpolitikai stabilitásunkról és megbízhatóságunkról kell folyamatosan meggyőzni mindazokat, akik megítélik Magyarországot. Ez a legfontosabb stratégia, és ez kétségkívül a politikusok kezében van. De azért a kultúra képviselői sem lehetnek tétlenek, minthogy a kultúrának, éppen az ország külföldi megítélését tekintve, stratégiai jelentősége van.